

Nobelprisen er regnet som en av de mest prestisjetunge utmerkelser man kan få. Men uenighet om hvem og hva som fortjener prisene har pågått i over hundre år

Høyt henger de...

Kapitalet skall utgöra en fond hvars ränta årligen utdelas som prisbelöning åt dem som under det förlupne året hafva gjort menskligheten den största nytta.

Alfred Nobels testamente, 27.11. 1895

Alfred Bernhard Nobel underskrev sitt tredje og siste testamente i den svensk-norske klubben i Paris i november 1895 (1). 10. desember året etter døde han i Italia, 63 år gammel og barnløs. Oppstandelsen var stor, ikke minst i hans familie, da testamentet ble åpnet og det viste seg at det aller meste av hans betydelige formue skulle gå til et fond. Kontroverser og rettssaker fulgte for å få kjent testamentet ugyldig.

Uoverensstemmelsene førte til at det tok fem år før de første prisene ble delt ut i 1901. Men feidene var bagatellmessige sammenliknet med dem som kom etterpå – og som fortsetter den dag i dag. For hva var egentlig Nobels siste vilje? Hva mente han f.eks. med at nobelprisen i litteratur skulle gå til «den som inom litteraturen har producerat det utmärktaste i idealisk riktning»? Innen medisinen var Nobels ønske tilsynelatende enklere. Kravet var at prisen skulle gis til den eller de «som har gjort den viktigaste upptäckt inom fysiologiens eller medicinens domän». Men det er ikke enkelt å fastslå hvilke enkeltpersoner som har vært viktigst og bidratt mest til vitenskapelige fremskritt.

«Hvis jeg har sett lenger, er det fordi jeg har stått på skuldrene til kjemper,» skrev sir Isaac Newton til sin kollega Robert Hooke i 1676. Han var ikke den første som brukte denne metaforen om utviklingen av ny kunnskap, men er den som kanskje hyppigst er tillagt utsagnet (2). Newtons poeng var selvsagt at ny innsikt ikke oppstår i et vakuum – den bygger alltid på tidligere lærdom. Forskere er individer, forskningen er kollektiv. Tildelingen av årets nobelpris i fysiologi eller medisin illustrerer tydelig hvor vanskelig det er å fordele heder og ære, men bidrar også til å gjøre dette litt mer komplisert enn det burde være.

Årets nobelpris gikk til to viktige oppdagelser som begge hadde med virus å gjøre: at humant papillomvirus (HPV) kunne gi livmorkreft og at aids var forårsaket av et virus (hiv) (3). Begge funn er betydningsfulle, men bortsett fra at begge dreier seg om virus, har de lite med hverandre å gjøre. Hvorfor Nobelkomiteen valgte å slå disse to oppdagelsene sammen og la forskerne dele én pris i stedet for å gi dem hver sin pris i hvert sitt år, er et lite mysterium i seg selv. Men den praktiske konsekvens er at færre personer har fått den anerkjennelse de hadde fortjent: Komiteen har nemlig bestemt seg for at prisene ikke kan deles på mer enn tre personer. Det står det ikke noe om i Nobels testamente.

Det har ligget i kortene i snart 25 år at den dagen nobelprisen skulle tildeles oppdagelsen av hiv, ville Nobelkomiteen måtte utvise betydelig klokskap. Kontroversene og stridighetene rundt den nye sykdommen (aids) og kappløpet for å finne årsaken til den var svært store gjennom det meste av 1980-årene. Det utviklet seg ikke bare en bitter konflikt mellom forskningsgruppene til Robert Gallo ved National Cancer Institute i USA og Luc Montagnier ved Pasteur-instituttet i Frankrike. Det var også politiske konflikter (internt

i USA og mellom USA og Frankrike) og krangel om penger (patentet på hivtesten). I tillegg bidro pressen og ulike aktivistgrupper til å øke konfliktnivået. Det er skrevet artikler og bøker om denne tiden som er vel verdt å lese, helt uavhengig av om man er interessert i hiv-aids eller ikke (4–6). For bak konfliktene og dramatikken ser man mønsteret for utviklingen av medisinen: Det er kun gjennom hardt arbeid og betydelig interesse fra mange ulike grupper samtidig og gjennom samarbeid og en god porsjon konkurranse at fremskrittene kommer. Som Gallo & Montagnier skrev i en artikkel i *New England Journal of Medicine* i 2003: «Progress in scientific research rarely follows a straight path. Generally, it entails many unexpected meanderings, with a mix of good and bad ideas, good and bad luck. The discovery of the human immunodeficiency virus (HIV) as the cause of AIDS did not avoid this pattern» (7).

Selv om det fortsatt er litt ulike meninger om hva som egentlig skjedde tidlig i 1980-årene, har det vært enighet om at svært mange bidro til oppdagelsen av hiv. I 1987 skrev Gallo & Montagnier med bistand fra Jonas Salk en artikkel i *Nature* der de redegjorde for kronologien i den tidlige aidsforskningen (8), og de har senere skrevet flere artikler sammen (7, 9). Derfor var det overraskende at Nobelkomiteen valgte å gi nobelprisen til bare to av de involverte: Françoise Barré-Sinoussi og Luc Montagnier ved Pasteur-instituttet i Paris. Det var selvfølgelig et kraftig spark til Robert Gallo, men også til en rekke andre, ikke minst Jean-Claude Chermann – en av de mest sentrale på fransk side (Barré-Sinoussi var hans stipendiat). Men aller viktigst satte det til side erkjennelsen om at oppdagelsen av hiv ikke var én enkelt, men en serie oppdagelser.

Alfred Nobel ønsket at prisene skulle gå til dem som «hafva gjort menskligheten den største nytta». Hans poeng var neppe å sette enkeltpersoner på en pidestall og skyve andre ut i mørket. Det står ingenting i testamentet om at ikke også nobelprisen i fysiologi eller medisin kan gå til organisasjoner eller institusjoner (som fredsprisen ofte gjør). Når man først skulle honorere oppdagelsen av hiv – noe som er høyst fortjent – kunne man benyttet anledningen til å honorere den gigantiske fellesinnsatsen som førte til at årsaken til aids ble funnet bare drøye to år etter at Michael Gottlieb rapporterte de første uvanlige sykdomstilfellene.

Charlotte Haug
redaktør

Litteratur

1. Alfred Nobels testamente. http://nobelprize.org/alfred_nobel/will/testamente.html [22.11.2008].
2. Merton R. On the shoulders of giants. New York, NY: Hartcourt, Brace & World, 1965.
3. The Nobel Prize in Physiology or Medicine 2008. http://nobelprize.org/nobel_prizes/medicine/laureates/2008/ [22.11.2008].
4. Shilts R. And the band played on. New York, NY: St. Martin's Griffin, 1987.
5. Gallo RC. Virus hunting. New York, NY: Basic Books, 1991.
6. Montagnier L. Virus. New York, NY: Norton, 2000.
7. Gallo RC, Montagnier L. The discovery of HIV as the cause of AIDS. *N Engl J Med* 2003; 349: 2283–5.
8. Gallo RC, Montagnier L. The chronology of AIDS research. *Nature* 1987; 326: 435–6.
9. Bass TA. Luc Montagnier on Gallo and the AIDS virus: «We both contributed». *The Scientist* 1993; 7: 11–6.